

Ifjúságkutatás 2000 - Székesfehérvár Kivonat a kutatási beszámolóból

A kutatásra Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzatának megbízásából került sor, a program megvalósítója az ECHO Oktatókutató Műhely volt. A kutatási beszámolót Domokos Tamás írta. A kivonat a kutatás során vizsgált kérdések legfontosabb eredményeit mutatja be, a részletesebb, mélyebb elemzések a Polgármesteri Hivatalban hozzáférhető teljes kutatási beszámolóban olvashatók.

1. ALKALMAZOTT KUTATÁSI MÓDSZEREK

Székesfehérváron a korábbi években több, speciális problémára, célcsoportra fókuszáló kutatás zajlott le, ugyanakkor nem készült olyan általános helyzetkép, mely a fiatalok életének egészét átfogná és olyan hiteles információkat adna, melyek ismeretében célzottan lehetne meghatározni a jövőbeni ifjúsági projektek, intervenciós programok irányultságát.

Az ifjúságkutatás során többféle empirikus adatgyűjtési módszert is alkalmaztunk. A kutatási program első lépéseként 1999 novemberében a polgármesteri hivatalban meglévő - fiatalokat is érintő - statisztikákat tekintettük át, majd az ifjúsági ügyekben leginkább érintett önkormányzati képviselők, bizottsági szakértők és diákönkormányzati vezetők véleményét gyűjtöttük be egy önkitöltős kérdőív segítségével. A program második szakaszában 2000 tavaszán került lebonyolításra a nagytömegű reprezentatív tanulói kérdőíves vizsgálat a középiskolás korosztály problémáiról, véleményéről. Az adatfelvétel során többek közt a diákok mentálhigiénés helyzetéről, szabadidős preferenciájáról, közéleti aktivitásáról, jövőképéről, fogyasztási szokásairól valamint a településhez való viszonyáról kaptunk képet. A kutatási beszámoló legtöbb fejezete ezen adatfelvétel empirikus elemzését tartalmazza.

A harmadik fázisban fókuszcsoporthoz interjú keretében az ifjúsággal foglalkozó szakemberek véleménye alapján kerültek feltárára az ifjúsági problémák.

A tanulói vizsgálat empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével 2000. áprilisában és májusában került sor. A középiskolás diákok a 8 oldalas, 200 kérdést tartalmazó kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Az általunk megkérdezett diákok az alapsokaság (az összes középiskolás tanuló) 8 százalékát teszik ki, az 9910 tanulóból 786 fő válaszolt kérdéseinkre. A mintába kerülő osztályközösségeket az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve az évfolyam és intézménytípus szerinti kvótákat, valamint a nemek szerinti összetételt. Mivel több iskolában voltak az adatfelvétel idején hiányzó tanulók,

a hiányzásból és az esetleges válaszmegtagadásból fakadó kismértékű torzulást az évfolyam és az iskolatípus szempontja szerinti matematikai-statisztikai súlyozással korrigáltuk. A súlyozás után a minta évfolyam és iskolatípus szerint pontosan reprezentálja a székesfehérvári középiskolás diákokat. A vizsgálat a város 15 középfokú oktatási intézményére terjedt ki.

A mintavételi hiba nagysága városi szinten +/- 2-3 százalék az adott kérdésre válaszolók számától függően. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha minden középiskolás diákot megkérdeznénk a városban.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négy illetve ötfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százas értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát lehetett prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

Az elemzés során a gyakrabban használt egyváltozós elemzési technikák (gyakoriság, átlagok stb.) mellett a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására ún. többváltozós matematikai-statisztikai módszereket is használtunk. Az általunk alkalmazott leggyakoribb többváltozós elemzési formák a korrelációs elemzés, a faktoranalízis és a klaszteranalízis.

2. ALAPVETŐ IFJÚSÁGSTATISZTIKAI ADATOK

Tavaly év végén az állandó lakosok közül 16.880 fő volt jogi értelemben gyermek, 6.327 fő fiatalkorú, s 85.877-en töltötték már be a 18. életévüket. Ha másféle bontás alapján tekintjük át a település kormegoszlását nagyjából kiegyensúlyozott korstruktúrát kapunk. A gyerekek (0-14 év) aránya 16 százalék, a fiataloké (15-29 év) 26 százalék. A gazdaságilag legaktívabb korcsoportba tartozik a település lakosságának közel fele, s a 60 év feletti aránya 17 százalék. Fontos kiemelni, hogy 1999-ben Székesfehérváron a 60 év feletti aránya már

megaladta a 15 éven aluliak arányát, s ez a település előregedésének egyik jele.

A házasságkötések számának alakulásáról sem lehet pozitív képet festeni, az utóbbi tíz évben csökkent a székesfehérvári lakosok, fiatalok házasodási kedve. Az 1990-es "csúc évben" 811 házasságkötés volt a városban, 1993-ban már 600 alá csökkent ez a szám, 1999 decemberéig az adott évben kötött házasságok száma alig haladta meg a négyszázat. A csökkenés folyamatos.

A területi fejlődés lehetőségeit, irányait alapvetően meghatározó tényező a korösszetétel mellett a természetes szaporodás. Székesfehérvár ebből a szempontból egyelőre kedvező helyzetben van, az elmúlt tíz évben mindig pozitív irányú volt a természetes szaporodás. Ugyanakkor nem lehet nem észre venni, hogy míg 1990-ben és 1991-ben 12 ezrelékes volt a természetes szaporodás aránya, addig 1996-1997-ben már csak 5.1, 1999-ben pedig mindössze 2.7 ezrelék, s látva a tendenciát várható, hogy a természetes szaporodás megáll, s egy-két éven belül már természetes fogyásról lehet beszámolni.

A város által fenntartott oktatási/nevelés intézményeket alapvetően az általános iskolák, zeneiskola, az óvodák (bölcsődék) illetve a középiskolák, kollégiumok jelentik. Az utóbbi négy évben a fenntartott intézmények száma nem nagyon változott. Az általános és középiskolába járók száma évről évre csökken, míg 1995-ben 10.430 általános iskolás és 11.408 középiskolás járt Fehérváron iskolában, addig 1999-ben már csak 9.925 tanuló volt az alapfokú és 10.243 tanuló a középfokú oktatásban.

Az iskolások számának csökkenését követte az iskolákban tanító pedagógusok számának alakulása, így az egy pedagógusra jutó tanulók száma nem változott lényegesen az utóbbi öt évben (az általános iskolákban átlagosan 10-11, a középiskolákban 14-15 diák jut egy pedagógusra). A város középiskoláiban 1999-ben 730, az általános iskoláiban 870 pedagógus tanított.

Az utóbbi években (1995 óta) a tanteremek száma az általános iskolákban 12 százalékkal csökkent (-58 db), a középiskolákban csak 3 százalékkal (-11 db). A középiskolákban a 3 százalékos tanterem csökkenés idején 10 százalékos gyereklétszám csökkenés volt tapasztalható, így csökkent a zsúfoltság. Az általános iskolákban alacsonyabb volt a létszám csökkenés aránya mint a tanteremé, így ezekben az intézményekben nőtt a zsúfoltság.

Az óvodába járó gyerekek száma is minden évben csökkent az utóbbi időben. 1995-ben 4282 gyereket, 1997-ben 3928 gyereket, 1999-ben pedig 3518 gyereket vettek fel a városi óvodákba. Csökkent az óvodai nevelők száma is. Az intézményvezetők mellett jelenleg 294 főállású óvodapedagógus dolgozik. Az egy nevelőre jutó óvodások száma folyamatosan

csökken, míg 1995-ben 12.6, addig 1999-ben 11.9 volt ez az szám. Az óvodai férőhelyek száma - az 1995 óta minden évben - alacsonyabb mint a jelentkező igény, ennek megfelelően a kihasználtsága az utóbbi években mindig 100 százalék fölötti volt. A gyereklétszám csökkenésével a kihasználtsági ráta folyamatosan csökken, míg 1995-ben 118 százalékos volt, 1999-ben már "csak" 105.7 százalék az óvoda kihasználtsága.

Az iskolai, óvodai lehetőségek biztosítása mellett a leginkább kézzelfogható, ifjúságot érintő önkormányzati feladat a gyermekvédelmi és gyámhatósági munkához kötődik. E kérdésben az 1998-as évre vonatkozóan állnak rendelkezésünkre adatok. Rendszeres gyermekvédelmi támogatásban 4106 gyermek részesült. Rendkívüli gyermekvédelmi támogatást 5144 fő kapott (5128 fő pénzbeli támogatást), a támogatások összege 2000-6850 forint között alakult.

Az 1997 óta működő gyermekvédelmi szolgálat 1998-ban 1649 fő forgalmat bonyolított le, s ez 1219 esetet jelentett. A gyámhatóságnál 672 veszélyeztetett kiskorú volt nyilvántartva (168 környezeti, 135 magatartási, 275 anyagi, 94 egészségi okból lett veszélyeztetettnek minősítve). Ebből alkoholizmus miatt 202, lakáskörülmények miatt 330 kiskorú veszélyeztetett. A nyilvántartott veszélyeztetett kiskorúak 40 százaléka az adott tárgyévben lett nyilvántartásba véve, s ugyanebben az évben 14 százalékuk került ki a nyilvántartásból. Gyámság alatt 422 kiskorú állt, az intézeti és állami neveltek száma 260 fő volt az év végén (232 átmeneti, 28 tartós).

3. A KÖZÉPISKOLÁS TANULÓK DEMOGRÁFIAI HELYZETE

A részletesen vizsgált tanulói korosztályban (középkiskolások) a tanulók 65 százaléka fiatalkorú (tehát jogi értelemben korlátozottan cselekvőképes), 1 százalék teljesen cselekvőképtelen, s a maradék 34 százalék jogilag felnőtt, betöltötte a 18. életét. A mintában a 16-17 évesek aránya 45 százalék. Az ennél fiatalabbak (14-15 évesek) aránya 21 százalék. A kérdezett tanulók átlagéletkora 16.9 év, mely iskolatípusonként egy kicsit eltérő. A gimnáziumokban az átlagos életkor 16.6 év, a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben 16.9, a szakközépkiskolákban pedig 17.0 év.

A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános demográfiai helyzetnek, a fiúk és a lányok aránya nagyjából kiegyenlített, a középkiskolások 54.9 százaléka lány. Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - komolyabb eltérés tapasztalható. Míg a gimnáziumi képzésben résztvevő középkiskolások többsége, 62 százaléka lány, addig a

szakközépiskolában már többen vannak a fiúk, s a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben pedig határozott és egyértelmű fiú dominancia érvényesül. Összességében a fiúk alacsonyabb arányban vesznek részt érettségit adó képzésben, míg a lányok 80 százaléka jár ilyen iskolába, addig a fiúknak csak 68 százaléka.

A jelenleg Székesfehérváron tanuló középiskolás diákok 5 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett (1 százaléka azt sem), 45 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 32 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 17 százalék. Összevetve a városban helyben lakó illetve a bejárós tanulók szüleinek képzettségi szintjét kiderül, hogy a nagyváros kulturális tőkében gazdagabb, mint a környező kistelepülések.

A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább, a képzettségű szülők gyerekei a magasabb képzettséget adó iskola felé orientálódnak. A gimnáziumokban tanuló diákok 34 százaléka diplomás, további 34 százaléka érettségizett családból került ki, míg a szakközépiskolások 47, a szakmunkások 56 százalékának szülei szakmunkások. Jellemző, hogy a teljesen képzetlen szülők gyerekei között jóval átlag alatti az érettségit adó iskolába járó fiatalok aránya, s ez a kulturális tőke hátrányának újratermeléséről ad hírt.

Az egyes iskolatípusokban tanuló diákok körében eltérőek a mobilitási irányok. A gimnazisták között a legmagasabb a felfelé irányuló intergenerációs mobilitás, 66 százalékuk szülei nem diplomások. A szakközépiskolákban tanuló diákok több mint egytizede lefelé mobil (alacsonyabb képzettségi szinten várható mint a szülők), s 51 százalékuk felfelé mobil. A legalacsonyabb mobilitási ráta a szakiskolásoknál, szakmunkástanulóknál mérhető, 56 százalékuk immobil, s több mint kétszer annyi a lefelé mobil, mint a felfelé irányuló tanuló.

A székesfehérvári középiskolákban tanuló diákok fele, 55 százaléka nem helyi lakos, 43 százalékuk naponta jár be a környező kisebb településekről, 12 százalékuk pedig kollégiumban lakik.

Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 18 százaléka minősül gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 40 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot produkált a tanulók 42 százaléka. 4,5-ös, tehát jeles átlagot ért el 7 százalékuk. A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére. A kulturális tőke hiánya vagy kisebb "mennyisége" most is utolérhető a

fehérvári/bejárós diákok változó mentén. A bejárós diákok - akik többsége a környező kisebb, hátrányosabb helyzetű településről jár be - tanulmányi átlaga néhány tizeddel minden dimenzió mentén rosszabb.

4. CSALÁDI HÁTTER

A tanulóval egy háztartásban élő személyek említési arányait vizsgálva kiderült, hogy a legintenzívebb kapcsolata a tanulóknak édesanyjukkal van, az összes tizedikes tanuló 93 százaléka él szülőanyjával közös családban. Édesapjukkal már kevesebben vannak napi kapcsolatban, a tanulók 77 százaléka adott ilyen választ. A székesfehérvári középiskolás diákok 77 százalékaival egy háztartásban testvér is van. Gyakran fordul elő, hogy két generációnál több él közös háztartásban, a tanulók 12 százaléka említette, hogy a nagyszülő is náluk lakik. A válasz után újraraházasodott szülővel mostoha- és nagyszülő érkezhet a tanuló családjába, ez történt a tanulók 7 százalékaival.

Mindent összevetve a vizsgált tanulók háromnegyedére (75 százaléka) lehet mondani, hogy nem csonka családban él (szándékosan nem a „rendezett” kifejezést használtuk, mivel rendezett családi életet csonka családban is lehet élni, míg a teljes család nem feltétlenül garancia erre). A csonka, sérült családban, vagy nem a két édes szülővel együtt lakó tanulók aránya valamivel átlag feletti a Székesfehérváron helyben lakó középiskolások között, (29 százalék), a lányoknál (27 százalék), és szakiskolákban (29 százalék).

A diákok családjának 68 százalékaiban négy vagy öt fő él közös háztartásban, s további 8 százalékukban ötnél többen. A három fős családok aránya 21 százalék. A háztartások nagysága változik az apa iskolai végzettségének dimenziójában. Jól mérhető, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a közös háztartásban élők átlagos száma.

Szomorú tény, hogy a tanulók 14 százalékának családjában egy, míg 2 százalék családjában egynél több munkanélküli van. A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés, értékrendi problémák veszélye sem elhanyagolható. A munkanélküliséggel sújtott családok aránya alacsonyabb a fehérvári lakosú gimnazisták és szakközépiskolások körében, míg a kettő vagy több munkanélküli a bejárós szakiskolások, szakmunkástanulók családjában fordul elő a legmagasabb arányban.

Mindent összevetve a vizsgált tizedikes tanulók családjának több mint egytizedére (14

százalék) jellemző, hogy még a hétvégéket sem töltik együtt, nem beszélgetnek egymással s gyakorlatilag egymás mellett élnek, a családi kapcsolataik csak formálisak. A jobb érthetőség végett a válaszok alapján szerkesztettünk egy összetett mutatót, mely a családi kapcsolatok erősségét próbálja meghatározni. Ez az érték a városban tanuló diákok családját tekintve százfokú skálán kifejezve 48 pont, tehát összesítve a kritikus 50 pontos határ alatt van, jócskán elmaradva az 75 pontosnak tekinthető ideális állapottól. A kapcsolat erőssége a tanulók életkorának emelkedésével jelentősen csökken, természetesen lazulnak a családi kötelékek.

5. EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

Jól látható tendencia, hogy amíg a dohányosok száma az elmúlt 20 évben a világon csökkent, a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya jelentősen megnőtt. Egy tavalyi, felnőtt lakosságot reprezentáló felmérés során kiderült, hogy közép-dunántúli régióban a lakosok 31 százaléka rendszeresen, további 10 százaléka pedig alkalmanként dohányzik. Minden tizedik válaszoló (12 százalék) tartozik abba a csoportba, akik valamikor dohányoztak, de már leszoktak róla. A naponta elszívott cigaretta átlagos száma 14. Fehérváron a vizsgált tanulók 23 százaléka rendszeresen dohányzik, további 18 százalékuk pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 35 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta. Azok aránya, akik soha nem is próbálták, 24 százalék.

Iskolatípus mentén tekintve, a kérdezett gimnazisták körében 20 százaléknyi rendszeres, illetve 19 százaléknyi alkalmankénti dohányos található, s ennél jóval többen dohányoznak a szakiskolákban. Míg a gimisek 32 százaléka soha nem is próbálta ki a dohányzást, addig a szakközépiskolásoknál ez az arány csak 24, a szakiskolásoknál pedig 15 százalék.

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. A fehérvári tanulók családjának több mint felében a szülők között van rendszeres dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A diákok 90 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, s gyakorlatilag mindenkinek van dohányos osztálytársa. A családi hatást vizsgálva azt látjuk, hogy a nem dohányos családban a gyermekek 36 százaléka dohányzik, míg a dohányos családban 46 százaléka. A kortárs csoport hatásáról elmondható, hogy minden dohányos baráti körében találtunk másik dohányost, ugyanakkor a nem dohányzók körében “csak” 74 százalékos eséllyel fordul elő

dohányos barát.

A dohányos tanulók naponta átlagosan 8.3 szál cigarettát szívnak el. (A magukat rendszeres dohányzónak vallók 11-et, az alkalmanként dohányzók 3.3-at.) A fiúk és a bejárósok az átlagosnál többet szívnak, de erősebb dohányosokat találtunk a képzetlenebb szülők gyengébben tanuló gyermeki között is.

A korosztályi dohányzási arány és a dohányosok által elszívott napi cigaretta mennyiségének ismeretében meghatározható, hogy a székesfehérvári tanulók naponta kb. hány szál cigarettát szívnak el mindösszesen. Az gimnáziumok tanulói kb. 18.500 szál cigarettát szívnak el egy átlagos napon, a szakközépiskolások körében naponta 35.700 szál cigaretta megy el, a szakiskolások pedig 20.300 szálát szívnak el naponta. Ha mindent összeadunk a fehérvári 9-13 évfolyamos tanulók - durva becsléssel - naponta több mint 70.000 szál cigit szívnak el. Ez heti átlagban több mint 500 ezer, s éves szinten pedig 27,2 millió szál elfüstölését jelenti.

A magyar társadalomban a legelterjedtebb pszichoaktív szer, "drog" az alkohol. Ez érezhető a székesfehérvári mintában is, ugyanis a vizsgált tanulók mindössze 17 százaléka nem ivott még soha alkoholt. A gimnazistáknál a rendszeres alkoholfogyasztók aránya (napi vagy heti rendszeresség) 26, az absztinenseké 20 százalék, a szakmai középiskolásoknál a rendszeresen ivók 32, az absztinensek pedig 17 százalékban vannak jelen¹.

Ha a nemek dimenziójában vizsgáljuk a kérdést, kiderül, hogy a rendszeresen alkoholt fogyasztó tanulók többsége férfi, míg a lányok körében az alkalmankénti ivók vannak egy kicsit felülreprezentálva. A legintenzívebb alkoholfogyasztás a kollégiumban lakó tanulókra jellemző, a mintában lévő kollégisták közel fele, 41 százaléka iszik rendszeresen, ugyanakkor az absztinensek aránya is a kollégiumban lakók körében a legmagasabb. Jellemző, hogy az életkor emelkedésével nő az alkoholt fogyasztók aránya, de a szülő iskolai végzettségétől mindez teljesen független.

A gyakoriság mellett az elfogyasztott alkohol mennyisége is nagyon fontos összetevő. A megkérdezett tanulók mindössze 44 százaléka nem rúg be soha, 32 százalékánál előfordul, de csak nagyon ritkán. 19 százalékuknál már gyakrabban fordul elő és 5 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy mindig (!) berúg, amikor iszik. A fiúk, a Fehérváron helyben lakók, a diplomás családból kikerült tanulók, a 17-18 évesek és a szakközépiskolások átlagnál gyakrabban részegednek le, rúgnak be.

A kérdezett középiskolások 8 százaléka rendszeresen, 48 százaléka alkalmanként

szokott kávét inni. Az utóbbi években a fiatalok körében fokozatosan elterjedt egy másik értágító, serkentő hatású legális dopping szer, az energia ital. Az energia italt (pl. Red Bull, Pop, Izostar) a fehérvári középiskolás tanulók 70 százaléka próbálta ki eddig, 3 százaléuk rendszeres, 27 százaléuk alkalmi fogyasztónak vallja magát e tekintetben. Az energia italokat tipikusan a fiúk fogyasztják.

A legális szereknél sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztása. A kérdezett tanulók 74 százaléka egyértelműen elutasítja, még nem próbált ki és nem is akar kipróbálni semmilyen klasszikus értelemben használt kábítószerrel. További 10 százaléuk sem fogyasztott ugyan, de már gondolt rá, hogy kipróbálja. Megkérdezett tanulók 15 százaléka alkalmi, s 1 százaléka rendszeres drogfogyasztó - saját bevallása alapján. Azt, hogy a kábítószer fogyasztása mindössze a tanulók 16 százalékat érintené, fenntartásokkal kell kezelnünk, valószínűsíthető, hogy a valós arány ennél sokkal magasabb, ugyanis a megkérdezett tanulók több mint fele (59 százalék) ismer olyan fiatalt, aki kábítószerrel fogyaszt, 28 százaléknak a barátai körében is van drogos, s 22 százaléuk személyesen ismer olyan fiatalt, aki kábítószerrel árusít. Tapasztalataink szerint a kábítószerrel fogyasztó tanulók jelentős része a kormány szigorú büntetőpolitikájából fakadó törvénymódosítás óta (BTK szigorítás) rejtőzködve marad, még az anonim kérdőívekben sem vállalja drogfogyasztását, tudva, hogy jogilag is elítélhető cselekedetről van szó.

A legveszélyeztetettebbek a kollégiumban tanulók és a szakközépiskolások a jelenlegi drogfogyasztást tekintve, a szakmunkástanulók körében pedig a kábítószerrel kipróbálást tervezők aránya átlag feletti.

Jól látható, hogy mind a drogfogyasztás, mind pedig a terjesztés tekintetében aktívabbá válik a kapcsolat az életkor emelkedésével. A kábítószerrel kipróbálását tekintve az 7 százaléknál bevallott 14-15 éves drogfogyasztó a nagykorúság elérésére 20 százalékra nő, azok aránya akik tudnak arról, hogy barátjuk drogfogyasztó, közel megduplázódik. A leglazább kapcsolat az "ismer drogfogyasztót" kategória. Azon tanulók aránya, akik ismernek kábítószerrel fogyasztó fiatalt a 14-15 éveseknél még "csak" 44 százalék, a középiskola végzőseinél már 60 (!) százalék. Megállapítható, hogy a drog szempontjából az átlagnál veszélyeztetettebbek az magasabban kvalifikált családi háttérrel rendelkező de gyengébb tanulmányi eredményt elérő tanulók.

A kábítószerrel fogyasztók körében erősebb korcsoport hatás mutatható ki, mint a dohányosoknál. A legnépszerűbb kábítószeres anyagok a hallucinogén anyagok (extasy, LSD,

¹ Rendszeres ivónak azt minősítettük aki sört, bort, töményt vagy likőrt naponta vagy hetente fogyaszt.

marihuána, hasis), ezek közül is kiemelkedik a marihuána, általában (dohánnyal keverve) cigaretta formájában elszívják.

A fiatalok egészségromlásának fontos okozója a korán kialakított egészségtelen életmód. Ezek között gyakran első helyen szerepel a helytelen, egészségtelen táplálkozás. A diákok kevesebb mint fele (42 százalék) minden nap, 37 százalékuk csak hétfévente szokott otthon, elindulás előtt reggelizni, egyötödük pedig soha sem. Az életmóddal kapcsolatos másik elterjedtebb probléma a rendszeres testmozgás, a sport hiánya. A megkérdezett tanulók 16 százaléka sportol napi rendszerességgel az iskolai tanórán kívül, további 30 százalék hetente többször mozog. Heti rendszerességről 17 százalék nyilatkozott. A székesfehérvári diákok 13 százaléka soha nem sportol saját bevallása szerint.

6. SZABADIDŐ

A fiatalok szabadidős tevékenysége valamivel enyhébben ugyan, de éppen úgy a passzív időtöltések felé tolódik el, mint a felnőttek esetében. Az első két helyen szereplő tevékenység nem okoz meglepetést, a tévé és a videó a legkönnyebben elérhető szabadidős tevékenység. A zenehallgatás már annyira természetes (akár háttérként), hogy nem is feltűnő, a fiatalok 89 százalékának otthonában minden nap szól a zene. A könyvek és magazinok olvasása napi rendszerességgel a tanulók 62 százalékát jellemzi, további 30 százalékuk hetente vesz kezébe újságot vagy könyvet. A könyvet sokak szerint felváltó számítógépet napi rendszerességgel 20, hetente további 39 százalékuk használja, s ez nem alacsony, hiszen azt jelenti, hogy közel kétharmaduk rendszeresen hozzájut a géphez. A mélyebb elemzés kimutatta, hogy a virtuális valóság igen gyors előretörése csak részben a történelmi hagyományos formák rovására. (pl. könyvolvasást kevésbé érinti, ellenben a közösségi klubokba járást annál inkább). Az ifjúsági közösségi élményt adó klubok, szabadidős körök említési aránya elenyésző, mindössze 3 százalékuknak jelent napi, és további 16 százalékuknak heti elfoglaltságot, a nagy többség elutasítja. Jellemző, hogy az internetes közösséggel aktívabb kapcsolatuk van a tanulóknak, mint a városban működő ifjúsági klubokkal.

A szabadidős tevékenységek alapján, klaszteranalízissel csoportokba soroltuk a fiatalokat. A számítógépes elemzés három csoportot különböztetett meg. Az első csoportban a számítógépezés, az internet átlagosan gyakoribb tevékenység, ellenben a sport és a pénzkereső munka említési aránya átlag alatti. Ők vannak a legtöbben a mintában. A második

Absztinens az, aki soha nem iszik sem sört, sem bort, sem töményt, sem pedig likőrt.

csoportban a sportosabb tanulók vannak, neki sokkal fontosabb a mozgás mint a számítógépezés, a házi munka vagy a szórakozás. A harmadik a “konform” csoport, ők gyakrabban végzik a házi munkát, mint a sportolást vagy a számítógépezést s átlag feletti arányban járnak ifjúsági klubokba, körökbe is.

A fiatalok által leggyakrabban látogatott intézmény az Alba Pláza, 37 százaléka gyakran, további 52 százaléka alkalmanként megfordul benne, de a különböző diszkók, illetve a város éttermei, sörözői, pizzériái is kedvelt találkozó és szabadidő eltöltési helyszínei a székesfehérvári középiskolásoknak. A plázában lévő multiplex mozi 17 százaléka látogatja gyakran, 56 százaléka néha teszi ezt, a gyorséttermekben (melyek nemcsak étkezési, hanem találkozási célokat is szolgálnak) minden ötödik fehérvári középiskolás kifejezetten gyakran megfordul.

A lányok gyakrabban járnak könyvtárba, színházba, gyorséttermekbe, teázókba, kávézókba és az Alba Plázában is sokkal többször fordulnak meg. Míg a lányok 46 százaléka kifejezetten gyakran jár “plázázni”, addig a fiúknál ez az arány csak 29 százalék. Ugyanakkor a fiúk rendszeresebben látogatják a játéktereket és a meccseket.

Iskolatípus szerint is jelentősen eltér a szabadidő eltöltésének helyszíne. Az alábbi táblázatból kiolvasható, hogy a gimnazisták sokkal magasabb arányban járnak a plázába, illetve a plázában lévő moziba, a város éttermeibe, sörözőibe, pizzériáiba, de gyakrabban mennek könyvtárba és színházba is. A disco említése aránya a szakközépiskolások és a szakiskolások között átlag feletti, egyharmaduk rendszeresen jár, s szintén jobban preferálják a gyorséttermeket és a meccseket is.

7. MÉDIAFOGYASZTÁS

A székesfehérvári középiskolások tanulók egy átlagos hétköznap 136 percet töltenek a tévé előtt, ez hétfőtől péntekig több mint 11 órát jelent. Egy átlagos hétvégi napon 211 percet, majdnem négy órát töltenek a képernyő előtt. Ha mindent összeadunk egy átlagos tanuló egy héten 18.2 órát, azaz a hét 168 órájának 11 százalékát tölti tévé nézéssel.

A tévé nézési szokásokat befolyásolják az egyes társadalmi/demográfiai jellemzők. A fiúk, a fiatalabb diákok, a gyengébb tanulók, a szakmai középiskolába járó és a képzetlen szülők gyermekei az átlagnál többet tévéznek, míg a diplomás szülők gyermekei (15 óra), a jeles tanulók (15), a lányok (17) és a sportosabb tanulók (16 óra) valamivel kevesebbet. A legvédettebbek a média hatásaitól a kollégisták, ahol a házirend és pontosabb időbeosztás valamint a nehezebb hozzáférésnek köszönhetően egy átlagos hétköznap “csupán” 120

percet tévéznek, míg a helyben lakók 138 percet. Azt azonban hozzá kell tenni, hogy hétvégén ők ülnek a legtöbbet tévé előtt, több mint 4 órát, 242 percet.

A tévéképernyők mellett a számítógép is egyre inkább meghatározó elemmé válik a fiatalok szabadidő-eltöltési szokásaiban és információ szerzési stratégiájukban. 40 százalék volt azok aránya, akik semennyi időt nem töltenek a számítógép képernyője előtt iskolán kívül, a többiek viszont napi 77 percet ülnek a gép előtt. A diákok 44 százaléknak otthonában van saját vagy testvérével közösen használt számítógép, ugyanakkor nem mindenki használja rendszeresen. Van egy 12 százalékos réteg, akiknek ugyan otthon nincs gépe, de máshol talál (átlagban napi félórányi) számítógépezési lehetőséget valahol. Akinek egyébként van saját számítógépe, az napi 124 percet is eltölt mellette.

A számítógép egyenlőre inkább fiús elfoglaltság, a lányok egyharmaddal kevesebb időt töltenek előtte. Intenzívebb fogyasztás jellemzi a helyi lakosú tanulókat, a magasabban kvalifikált családok gyermekeit és a fiatalabb (14-15 éves) középiskolásokat. Jól látható, hogy míg a hétköznapi és a hétvégi tévézés az apa iskolai végzettségének növekedésével csökken (leszámítva a legalacsonyabb kategóriát), addig a számítógép-használat, ahol az elsődleges különbségek a hozzáférési (anyagi) lehetőségekben rejlenek, folyamatosan nő, és a diplomás apák gyermekeinél már megközelíti a tévézésre fordított időt, legalábbis hétköznapiakon.

A fiatalok a felsorolt helyi sajtótermékek közül leggyakrabban a megyei napilapot, a Fejér Megyei Hírlapot forgatják, és ez egyben a legismertebb helyi újság körükben, 62 százalékuk rendszeresen hozzájut. és belenéz. A városi önkormányzat ingyenes havilapját a Fehérvári Polgárt a középiskolások 7 százaléka olvassa. Ugyanakkor, ha ezt az adatot nem a teljes középiskolai populációra vetítjük, hanem csak a Székesfehérváron lakó középiskolásokra, akkor magasabb ismertséget és olvasottságot mérhetünk, a helyben lakó diákok 14 százaléka rendszeresen, további 43 százaléka alkalmanként olvassa a lapot (csupán 4 százalékuk nem ismeri). A város legismertebb kulturális és programajánlója a Fehérvári Est. Ezt a kiadványt a tanulók 31 százaléka gyakran, további 30 százaléka alkalmanként forgatja.

A városi tévét a tanulók 43 százaléka soha sem, 44 százaléka csak alkalmanként nézi. Ennél is népszerűtlenebb a Vörösmarty Rádió, melyet a tanulók 90 százaléka ismer ugyan, de csak minden negyedik diák hallgatja, s ők is csak alkalmanként. Ezzel szemben a másik helyi rádióadót, a Fehérvár Rádiót a középiskolások 44 százaléka rendszeresen, 34 százaléka alkalmanként hallgatja.

Az internetes újságot, az Index.Fehérvárt a tanulók fele ismeri, ám csupán 6 százalékuk olvassa néha az oldalakat. Azok a fehérvári diákok, akik rendszeresen (naponta) böngésznek a hálózaton 16 százalékban olvassák az internetes magazint.

Egyenlőre nem jellemző, hogy az internet a tanulók napi használati eszköze lenne, mindössze 2-3 százalékuk internetezik napi rendszerességgel. Böngészni hetente 22, ennél ritkábban 29 százalékuk böngészik a weben, e-mailt 3 százalékuk naponta, 16 százalékuk hetente, 24 százalékuk pedig ennél ritkábban ír, vagy fogad. A chat szolgáltatást mindösszesen 34, az ftp szolgáltatásokat pedig 17 százalékuk veszi igénybe, elsősorban havi rendszerességgel. Mindent összevetve a legnépszerűbb internetes szolgáltatás a webes böngészés, a székesfehérvári középiskolások több mint fele használta már, ugyanakkor rendszeres internet használónak csupán egyharmaduk minősíthető. A diákok többsége egyenlőre csak az iskolában használja az internetet, azok akik otthonról is rájelentkezhetnek a hálózatra az összes internet használó egytizedét jelentik.

A tanulók egyöntetű véleménye szerint a középiskolások elsősorban szórakozásra, a főiskolások, egyetemisták inkább tanulásra, míg a főállásban dolgozó felnőttek mindenk előtt munkára használják a hálózatot. Ennek megfelelően, amikor azt kértük, mondják meg, hogy ők maguk mire használják, a túlnyomó többség (87 százalék) a szórakozást jelölte meg. A rendszeresen internetező középiskolásoknak 93 százaléka mondta ezt. Székesfehérvár Megyei Jogú Városnak a hivatalos honlapját a megkérdezett középiskolás tanulók 21 százaléka már látta, 38 százaléka nem látta ugyan, de tud a létezéséről. A rendszeresen internetező tanulók körében van a legtöbb olyan diák (40 százalék), aki látta már az oldalakat.

8. IFJÚSÁGI KÖZÉLET

A legfontosabb iskolai szabályzó dokumentum, a házirend ismertsége nem kimagasló, a tanulók 14 százaléka gondolja úgy, hogy teljesen ismeri, további 49 százalékuk csak “inkább igen” választ adott. Jellemző, hogy az házirendet egy kicsit jobban ismerik a lányok, ugyanakkor a szülő iskolai végzettségétől és a diák tanulmányi eredményétől mindez független.

Az iskolai házirend betartásával kapcsolatban érdekes kettősség figyelhető meg, a diákok saját véleménye szerint ők maguk lényegében inkább nem tartják be a házirendet, ugyanakkor pozitívan nyilatkoztak a házirend betartásával kapcsolatban a tanárokról, akik a rájuk vonatkozó részeket inkább betartják, mint a diákok (53 pont).

Levelezéssel, beszélgetéssel a megkérdezettek 70 százaléka szerint osztálytársaik zavarják a tanítás menetét, de az igazolatlan hiánnyal kapcsolatos kérdésre is igen választ adott a többség. Az igazolatlan hiánnyal indexértéke az ötven pontos határ körül van (53 pont a százfokú skálán), ebben különösen a fiúk, a szakmunkásképzőbe járók és a gyengébb

tanulmányi átlaggal rendelkező tanulók “jeleskednek”, utóbbiaknál az index értéke már 58 pont.

Az iskola fegyelmi életére vonatkoznak a diákok sérelmei is. A diákjogok deklarálása óta egyre kevesebb helyen fordul elő, hogy a pedagógusok megsértik a tanulók jogait. Mi három tipikus diáksérelmet soroltunk fel (óratúltartás, megalázó helyzet, levéltitok megsértése) és megkérdeztük, hogy mennyire jellemzőek ezek az iskolára. Ezek a sérelmek bár általában nem jellemzőek a vizsgált iskolákra, a tanulók harmada, fele beszámolt alkalmankénti előfordulásukról.

A diákok 15 százaléka szerint teljesen, további 31 százaléka szerint inkább jellemző a tanárookra iskolájukban, hogy túltartják az órákat, s hasonló arányban vélik, hogy a diákot megalázó helyzetbe hozzák. A legkevésbé jellemző a felsoroltak közül, hogy a tanár elolvassná a diák levelét, ezzel mindösszesen 17 százalékuk értett egyet.

Az iskolai diákönkormányzat elnökét, vezetőjét a székesfehérvári tanulók kétharmada, 62 százaléka ismeri, de túlnyomó többségük még soha nem kereste meg jogsérelmével. Olyan fiataalt, aki fordult már hozzá valamilyen problémával csak elvétve találni, mindössze a tanulók 6 százaléka kereste meg az iskolai diákönkormányzat vezetőjét. A fiatalok 14 százaléka mondta, hogy felkereste már valamilyen problémával a diákönkormányzati képviselőjét, azaz osztályonként mindössze 2-3 fő. Összességében elmondható, hogy a diákképviselői rendszer használata alapvetően a tanulók családi háttérétől függ, s ez leképeződik az iskolatípusok mentén is.

A megkérdezett középiskolások 7 százaléka tagja valamilyen egyesületnek, ami összevetve az országos adatokkal átlagosnak tekinthető. Egyháznak, vallási csoportnak jelenleg a tanulók 13 százaléka tagja. Nemcsak jelenbeli tagsági viszonyairól gyűjtöttünk információkat, hanem azt is megkérdeztük, hogy a jövőben lennének-e tagjai négyféle szervezet valamelyikének. A fiatalok nem tanúsítottak igazán nagy aktivitást, legtöbben a leglazább szerveződés, valamely egyesület vagy szövetség munkájában vennének részt, a többi szervezetet a tanulók több mint kétharmada egyértelműen elutasítja.

A fiatalok közéleti aktivitásának vizsgálata során felsoroltunk tíz különböző mozgalmat és megkértük a diákokat, mondják meg, részt vennének-e valamelyikben. A legtöbb jelentkezőre a városból az AIDS elleni küzdelem, a szegénység elleni és a világbéke iránti mozgalom számíthat, míg a női és férfi egyenjogúságért való küzdelem egyáltalán nem népszerű a diákok körében, de a többség elutasítja az idegengyűlölet elleni és a diákjogi mozgalomban való részvételt is.

Ha a felsorolt itemeket faktoranalízis segítségével elemzzük, akkor kiderül, hogy a

különböző mozgalmakkal kapcsolatos attitűdök, részvételi hajlandóság mögött kétféle faktor húzódik meg. Az első csoport a globális problémákkal kapcsolatos mozgalmakat tartalmazza, így ide tartozik az AIDS elleni küzdelem, a környezetvédelmi mozgalom, az állatkísérletek betiltására irányuló akció és a szegénység elleni mozgalom is. A másik faktor a pacifizmus nevet viseli, s a két meghatározó súlyú iteme a kötelező sorkatonai szolgálat elleni és a világbékéért tevékenykedő mozgalom. Fontos megemlíteni, hogy a szegénység elleni mozgalom e faktor kialakításában is benne van, csakúgy mint a világbéke mozgalma a globális problémák faktorban.

A középiskolás tanulók véleménye alapján egyáltalán nem, vagy csak egy kicsit ismeri az önkormányzat azt, hogy mit szeretnének a városban élő fiatalok, s a teljes korosztály egyharmada vélte úgy, hogy nagyrészt ismerik a képviselők, önkormányzati szakemberek a fiatalok igényeit, szándékait. E kérdésben a tanulók véleménye nem egységes, a lányok, a képzettebb szülők gyermekei és a gimnazisták kritikusabbak.

Mivel többségében vannak, akik szerint inkább nem ismerik a fiatalok szándékait az önkormányzatnál (67 százalék) mint ismerik, nem meglepő, hogy arra a kérdésre, mely szerint mennyire veszik figyelembe a fiatalok igényeit a döntésekben a képviselők, szintén negatív ítélet született. A diákok 28 százaléka szerint egyáltalán nem, további 47 százalék szerint inkább nem veszik figyelembe a fiatalok igényeit a város vezetői.

9. A FIATALOK SZÉKESFEHÉRVÁRHOZ VALÓ VISZONYA

A megkérdezettek 84 százaléka nevezett meg olyan dolgot, amire büszke, viszont ennél egy kicsit kevesebben (80 százalék) szégyelltek valamit a településen. A büszkeség tárgyai alapvetően a város történelmére és az utóbbi években zajló fejlődésére fókuszálnak (Alba Pláza, beruházások), míg a középiskolások leginkább a cigányokat és az utcai koszt, szemetet szégyellik. A fejlődés és a látványos eredmények ellenére a tanulók megosztottak abban a kérdésben, hogy a jövőben szeretnének-e Székesfehérváron lakni, élni. A kijelentéssel való egyetértés mértéke százfokú skálán 55 pont ami a városban tanuló összes középiskolást nézve csak egy picit támogatottságot jelent. A pontszám az alábbi százalékos megoszlást takarja: egyáltalán nem akar a városba lakni fiatalok 19 százaléka, inkább nem akar 23 százalékuk, inkább szeretne itt lakni 33 százalékuk, s mindössze 25 százaléknyi fiatal ragaszkodik a városhoz. Ezek az arányok jelentősen módosulnak ha a lakóhely szerint vizsgáljuk a kérdést. A jelenleg is itt lakó fiatalok 88 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem nagyon kíván a települést változtatni, itt élne a jövőben is - legalábbis egy ideig. A bejárós és a kollégista

tanulókat ugyanakkor nem sikerül a városnak megfogni, megtartani, csupán minden negyedik kollégista vagy bejárós diák tervezi, hogy a jövőben beköltözne Székesfehérvárra.

Mindezekkel együtt a megkérdezett fiatalok abszolút többsége, 81 százaléka inkább fejlődőnek látja Székesfehérvárt, mint hanyatlónak, ez utóbbit csak 2 százalékuk állította.

Megkérdeztük azt is, hogy ha lehetőségük lenne rá, melyik magyar településen élnének felnőtt korukban a fiatalok. Erre a fiatalok 90 százaléka válaszolt valamit. A válaszadók 34 százaléka említette Székesfehérvárt, mint felnőttkori letelepedésre választott települést, igaz túlnyomó többségük most is fehérvári. A fővárost a fiatalok 13 százaléka választotta. Ennél sokkal kisebb az elszívó ereje Siófoknak, ide a tanulók 4 százaléka költözne. Jól megfigyelhető, hogy összességében igen sokan említették a környező kisebb településeket. Ha a választott települések régiókénti említési arányát nézzük a közép-dunántúli régió toronymagasan vezet, az összes válaszoló 58 százaléka (374 említés) itt maradna. A közép-magyarországi régió települései (köztük a főváros) említési száma 97 (15 százalék), s ötvennél többen említettek még dél-dunántúli településeket. Jellemző, hogy a székesfehérvári diákok közül csupán 4,5 százalék költözne át valamelyik keleti régióba.

10. A DIÁKOK PSZICHÉS ÁLLAPOTA

A tanulók többsége a lelki állapotára vonatkozó negatív jellemzőket általában nem érezte magára nézve igaznak, ugyanakkor a vizsgált középiskolások harmada kisebb nagyobb intenzitással, de küszködik valamilyen lelki problémával. A diákok fele nyilatkozott úgy, hogy gyakran idegeskedik, 24 százaléka érzi néha úgy, hogy senkinek sincs rá szüksége. A gátlásossággal 29 százalékuk, a magány érzetével 28 százalékuk, félelemérzéssel pedig minden ötödik tanuló küzd több kevesebb rendszerességgel. Az alvászavar 12 százalékuknál jelentkezik.

Ha összevonjuk a pszichés problémákat (félelemérzés, magány, gátlások, alvászavar, idegesség, feleslegesség érzése) egy közös változóba, akkor megdöbbenő, hogy 71 százalékánál találtunk legalább egy itemet, 43 százalékánál minimum kettőt, s a tanulók negyedénél három vagy több pszichés probléma alkalmankénti vagy gyakori előfordulását regisztráltuk. Gyakran fordul elő legalább egy "tünet" a tanulók 22 százalékánál, kettő vagy több 9 százalékuknál. A lelki problémákkal szignifikánsan magasabb arányban küszködnek a lányok, a teljesen képzetlen és a diplomás szülők gyermekei valamint a jeles tanulók.

A tanulók lelki állapotát jellemezni lehet azzal is, hogy mennyien vallják magukat boldognak illetve sikeresnek. Azok, akikre teljes mértékben igaz, hogy sikeres életet élnek, a

válaszadók 7 százalékát adják, de további 58 százalék is inkább igen választ adott. Arra a kérdésre, hogy boldog életet élnek-e, a tanulók túlnyomó többségben igent válaszoltak, 25 százalékuk teljes mértékben, 54 százalékuk inkább egyetért. A sikeres és boldog életet élő tanulók aránya 62 százalék. A boldog, de nem sikeres tanulóké 17 százalék, a sikeres boldogtalanoké 4, míg a boldogtalan és sikertelen diákok aránya 17 százalék. Ez azt is jelenti, hogy a boldog élet, és a boldog élet jellemző értékei könnyebben élhetőek a tanulók számára, mint a sikeres életé.

A tanulók problémáikkal több segítő intézményhez is fordulhatnak a városban. Ennek ellenére igen alacsony azok aránya, akik igénybe veszik az intézményes segítő hálózat szolgáltatásait. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy mivel a középiskolás korosztály lélekszáma tízezer fő, a néhány százalékos említési arány is több száz tanulót jelent a városban. A legtöbb tanuló által megkeresett "intézményt", a Telefonos Lelkiségy Szolgálatot felhívó tanulók aránya 4 százalék. A szolgálatnak az adatok tanúsága szerint vannak visszatérő hívói, mert a tanulók 1.6 százaléka többször is megkereste már őket. A Diákműhelyen kívül a többi intézmény említési aránya 3 százalék alatti.

Ha a fiatalok nem nagyon használják a humánszolgáltató intézményeket, joggal tehető fel a kérdés, hogy a felmerülő problémáikat kivel osztják meg, kihez fordulnak segítségért elsősorban. A középiskolásoknak szerencsére a legfontosabb segítői hátterük a szüleik, a legtöbb problémával hozzájuk fordulnának. Anyagi problémával 91, életvezetési gondokkal 69, tanulmányi nehézségekkel 46 százalékuk elsősorban őket keresné meg. Szerelmi problémára elsősorban a baráti körben keresnének válaszokat, 85 százalékuk kortársaival osztja meg e gondjait. A diákjogi problémák tekintetében megosztottabbak, egyharmaduk a barátokhoz, egyharmaduk a tanáraikhoz fordulnának. E problémával csupán 23 százalékuk fordulna a szülőkhöz, s ez az a probléma csoport, aminek megoldásában szerepet szánának néhányan a segítő szervezeteknek is.

A székesfehérvári tanulók többségének, 69 százalékának nincs határozott példaképe. Akinek van, többségében felnőtt korában a családi mintát követve a szülőket jelölte meg mint olyan valakit, akihez hasonlítani szeretne, a kérdésre válaszolók 40 százaléka így nyilatkozott. Szintén sokan szeretnének hasonlítani valamilyen más családtagjukhoz, rokonukhoz (nagybácsi, nagynéni, nagyszülő, idősebb testvér), a válaszoló tanulók 24 százaléka őket jelölte meg. A rangsorban a harmadik helyre szorultak a sikeres helyi vagy nemzetközi szintű vállalkozók, üzletemberek, jó szakemberek.

11. AZ Y-GENERÁCIÓ JÖVŐKÉPE

A kutatás során kíváncsiak voltunk arra is, hogy mit gondolnak a fiatalok a sikeres élet jellemző értékeiről. A sikeres élet két legjellemzőbb értéke a diákok szerint a társas kapcsolatok és az anyagiak, az egzisztenciális biztonság (a fiatalok 25-33 százaléka ilyen válaszokat adott kérdésünkre). Ezt követi az önfejlesztés és humán értékek. Az aktív, vállalkozó, célokkal teli élet, vagyis a dinamizmust a sikeres élet legjellemzőbb értékeként csak a válaszolók 7 százaléka említette.

Ha az egyes értékeket külön vizsgáljuk, megállapítható, hogy számos demográfiai jellemzővel kapcsolatban állnak. Az anyagi értékek szignifikánsabban fontosabbak a szakmai középiskolák tanulóinak, az alacsonyan kvalifikált családból származóknak, a felfelé mobil diákoknak és a fiúknak. A társas értékek a magasabb tanulmányi eredményt elért lányoknak és szakiskolásoknak fontosabb mint az átlag. Az önfejlesztő értékek szignifikánsan fontosabbak a gimnazistáknak, a diplomás családban élőknek, a jeles tanulóknak és a fiatalabbaknak. A dinamizmus a felfelé mobil tanulók és a diplomás szülővel rendelkező tanulók preferenciájában van az átlagnál hangsúlyosabban jelen, mint a sikeres élet jellemzője.

Az emberrel élete folyamán sok olyan dolog történik, ami megváltoztatja vagy jelentősen befolyásolja további életét. A fiataloknak felsoroltunk 10 eseményt, ami jelentősnek, egyesek fordulópontnak mondhatók az életükben. Az események három, jól elhatárolható életszakaszhoz kötődnek. Az első 17 éves korig tart, és domináns elemei a szórakozás, valamint az élet első tapasztalatai (együtt járás, szexuális tapasztalatok). A második 22 éves korig tart, itt már komolyabb témák kerülnek elő (első szakmai végzettség, tanulmányok befejezése, első munkahely). 22 éves kor felett pedig már a „felnőtt” témák következnek: költözés, állás, házasság. Ezek az események viszonylag logikus sorrendben követik egymást a fiatalok terveiben, az első párkapcsolattól a gyermekvállalásig, nagyjából egy évtizedet fogva át.

A jövőre vonatkozó terveik alapján kiderült, a székesfehérvári tanulók nem akarnak több gyereket vállalni, mint amennyi a szüleiknek van, sőt 22 százalékuk egyenesen úgy nyilatkozott, hogy szerinte kevesebb gyermeke lesz, mint a szüleinek. E kérdésben bár meglehetősen egységesek a válaszok, az kimutatható, hogy a lányok, a képzetlenebb szülők gyermeki és a lefelé mobilizálódó tanulók - vélhetően eltérő okok miatt - magasabb arányban nyilatkoztak úgy, hogy kevesebb gyermeket vállalnak majd, mint a szülei.

Arról is megkérdeztük a diákokat, hogy szerintük hogyan alakul az életük a

szüleikéhez képest. E tekintetben nagy volt a bizonytalanság a tanulók többsége egyelőre nem látja még, hogy milyen pályát futhat be. Ha a bizonytalan válaszoktól eltekintünk az látszik, többen gondolják, hogy egészségesebb, sikeresebb és boldogabb életük lesz, mint amit szüleik élnek, az ellenkező oldalon számottevő ellenvélemény nincs. Azok aránya akik már most biztosra veszik azt is, hogy gazdagabbak lesznek mint a szüleik, 24 százalék. Olyan tanuló, aki jelenleg egyik dimenzióban sem látja biztosítottnak, hogy magasabb szintet ér el mint a szülei 46 százalék volt a mintában, s aki mind a négy itemnél magasabb szintet lát elérhetőnek mindössze 6 százalék. A jövőre vonatkozó optimizmus a négy dimenzióban nem független egymástól, megítélésük szorosan korrelál.

A diákok egyharmada abban is biztos, hogy munkakörülményeik a szülőkéhez képest jobbak lesznek, 50 százalékuk bizonytalan a kérdés megítélésében, s csupán 1 százalékuk gondolja úgy, hogy e téren negatív változás következhet be. Jellemző, hogy a Fehérváron lakók, a jobb tanulmányi eredményt produkáló gimnazisták és a felfelé mobil tanulók optimistábbak.

A munkába állásnál döntő fontosságú, hogy az iskola át tudja-e adni azokat a készségeket, amelyek a munkaerőpiacon elengedhetetlenek. Megkérdeztük a diákokat, hogy szerintük a munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerezhetőek-e az iskolában. A diákok 19 százaléka szerint egyértelmű pozitív, 9 százalékuk határozott negatív választ fogalmazott meg. Minél magasabb az apa végzettsége, illetve minél magasabb végzettséget ad az iskola, annál egyöntetűbb az a vélemény, hogy a munkavállaláshoz szükséges ismeretek nem szerezhetőek meg az iskolában.

A tanulók többsége - ahogy az a sikeres élet jellemző értékeinél is látható volt - fontosabbnak tartja a megfelelő anyagi háttérrel és az gazdagságot mint a szabadidőt. Az is kiderült, hogy a diákok több mint kétharmada ha választhatna, inkább a több pénzt és nem a több szabadidőt választaná. A karrier vagy család közötti választás szintén sok embernek - különösen nőnek - okoz problémát. A megkérdezett székesfehérvári diákok 76 százaléka ebben a relációban inkább a boldog családi életet választaná. A lányok között egy kicsit magasabb azok aránya akik, nem áldoznák fel a családi életet a karrierért (81 százalék), míg a fiúk 27 százaléka egyértelműen a karrier mellett voksol. Ugyanakkor az is jellemző tendencia, hogy a szülő iskolai végzettségének emelkedésével egy ideig nő a karriert választók aránya. Egy harmadik elképzelt választási helyzet elé is állítottuk a válaszolókat, arra kértük őket nyilatkozzanak, ha választaniuk kellene hogy egy modern nagyvárosban vagy a természetes környezetben lévő kis településen éljenek, hogyan döntenének. A tanulók megosztottak, 56 százalék inkább a nyugodtabb, tisztább kisebb települést választaná, míg a tanulók 44

százaléka a modern nagyváros mellett döntene annak minden előnyével és hátrányával együtt.

A korrelációs elemzés kimutatta, hogy a három dichotóm választás nem független egymástól, aki a pénzt választja az nagyobb valószínűséggel választja a karriert a családdal szemben, s életét inkább egy modern nagyvárosban képzelel el. A klaszteranalízis során pontosítani lehetett azon tanulók körét, akik a jövőre vonatkozó tervüket tekintve inkább karrier orientáltak (41 százalék), illetve azokat, akik inkább családközpontúnak minősíthetők (59 százalék).

Amikor a mostani középiskolás korosztály nagy része belép a munkaerőpiacra várhatóan Magyarország már tagja lesz az Európai Uniónak, s ezáltal a fiatalok előtt szélesebbre nyílik a külföldi karrierlehetőség. Ezzel tisztában vannak a tanulók is. A megkérdezett diákok többsége egyetért azzal, hogy amint csak lehet, az országnak csatlakoznia kell az Európai Unióhoz, bár nem szabad elfelejteni a 12 százalékos ellenzót, és a válaszadók további egynegyedét, akik nem tudtak véleményt nyilvánítani. Amikor azt kérdeztük, hogy a válaszadó saját életére az EU csatlakozás inkább pozitív vagy negatív hatással lesz, akkor a többség (64 százalék) pozitív hatásról számolt be, 10 százalék negatívról, míg minden negyedik diák szerint a csatlakozás nem lesz hatással az ő életére. Kimutatható, hogy a család vagyoni helyzetének emelkedésével egyre nő a csatlakozástól pozitív hatást várók aránya, s az is jellemző, hogy azok a tanulók, akik az intergenerációs mobilitás tekintetében felfelé mozdultak el szüleikhez képest és/vagy karrier orientáltabb stratégiát követnek, az átlagnál bizakodóbbak.

12. KÖRNYEZETTUDAT

A globális problémák közül legfontosabbnak az esőerdők kivágását tekintették a fiatalok, több mint százötvenen helyezték az első helyre. A fajok kihalása általában a sorrend közepén helyezkedett el, legtöbben az ötödik-hatodik helyre sorolták, s az üvegházhatás megítélésében volt a legnagyobb a válaszok szóródása is, ami jelzi a bizonytalanságot (közel annyian rakták az első két helyre, mint az utolsó két helyre). A helyi környezeti problémák közül legtöbben a levegő szennyezettségét tették az első helyre. Emellett szintén igen fontosnak ítélték a vizek szennyezettségét, s a tiszai cián szennyezés után az sem véletlen, hogy ebben a kérdésben volt a legeggyöntetűbb a fiatalok véleménye. A vegyszerhasználat a lista második felében van, míg a műanyag hulladékok és az utcai szemetelés csak kisebb probléma a diákok szerint. Összesítve jól látszik, hogy a levegő szennyezettségének problémája vezet a fiatalok környezeti problématudatában, hiszen a második helyen álló esőerdők kivágásával

kapcsolatos problémák közvetetten szintén a levegőre utalnak vissza. Ebben a környezetben a két utolsó, vagyis legkevésbé fontos elem, a műanyag hulladékok és az utcai szemetelés helyezése nem meglepő, hiszen valóban jelentéktelennek tűnhetnek például a fajok kihalása mellett, de a probléma jelen van a fiatalok tudatában, hiszen arra a korábbi kérésre, hogy mit szégyell a városban, igen sokan éppen a szemetet említették.

A környezeti problémák egymáshoz viszonyított fontossága után arra vártunk választ, hogy hatféle klasszikus környezetterhelést, környezeti problémát (levegő, por, zaj, szemét, vizek, védett élőlények) tekintve Székesfehérvár vajon jobb helyzetben van-e, mint az országos átlag. Itt már magasabb volt a válaszolni nem tudók aránya, és az értékelhető választ adó diákok közül is a relatív többség úgy nyilatkozott, hogy szerinte a székesfehérvári helyzet megegyezik az országos helyzettel, nem lát lényeges eltérést. Ha csak azokat nézzük, akik érzékelnek, látnak eltérést, a zajártalom és a vízminőség a por, a vizek tisztasága és a védett élőlények esetében többen vannak, akik jobbnak tartják a város helyzetét az országos állapothoz képest, míg a szemét tekintetében megegyezik a negatív és a pozitív eltérést érzékelők aránya.

Érdekes megvizsgálni, hogy miben tér el a városban lakó székesfehérvári diákok és a környező településekről bejáró tanulók ítélete. Minden környezeti terhelés esetén szignifikáns különbség van, a székesfehérváriak kivétel nélkül pozitívabban látják a helyzetet, mint a környező településekről naponta bejáró tanulók. A kollégisták - az élővizet leszámítva - mindenhol a legkritikusabbak. A legnagyobb eltérés a zajártalom megítélésében van, míg a székesfehérvári lakosú diákok a város zajterhelését az országos átlagnál sokkal jobbnak minősítették (+28 pont), addig a környező, csendesebb településekről naponta bejáró tanulók már sokkal mérsékeltebben (+7 pont), a kollégisták pedig kifejezetten negatívan látják a helyzetet (-10 pont), de ugyanők problémásabbnak ítélik a szemét helyzetét (-4 pont) is. Jellemző, hogy a lányok és a diplomás szülők gyermekei kritikusabban tekintenek Székesfehérvár környezeti állapotára.

13. FOGYASZTÁSI SZOKÁSOK

A megváltozott társadalmi, gazdasági viszonyok között a tanulók a piaci termékek aktív fogyasztójává váltak. Sokan közülük teljesen önállóan gazdálkodnak, magántulajdonnal, javakkal rendelkeznek s közvetve vagy közvetlenül igen jelentős összegek elosztása fölött rendelkeznek. A középiskolás tanulók átlagos havi kiadása kb. 16.200 Ft.

Székesfehérváron az adatfelvétel idején 2485 gimnazista tanult, akik közvetlenül 35,4

millió forint fölött rendelkeznek havonta, 4769 fő szakközépiskolás, akik 82,7 milliót költhetnek havonta, s 2656 fő szakiskolás, szakmunkástanuló, akik 43,9 millió forintból gazdálkodnak. Ez azt jelenti hogy a Székesfehérváron tanuló középiskolás tanulók havonta több mint 130 millióból gazdálkodnak, ami igen komoly fogyasztói szerepet jelent a városban. Ebben természetesen számos olyan költség is benne van (pl. utazás-bérlet, étkezés, sport), ami közvetlenül a családi költségvetést terhelheti, hiszen a tanulók nemcsak a saját zsebpénzüket költik, hanem a szüleik pénzét is. Ennek megfelelően a reklámok egyre aktívabban célozzák e korosztályt.

A székesfehérvári tanulók - saját becslésük alapján - havonta kb. 16.200 forintot költenek, s ennek 28 százalékát ruházati cikkek vásárlására fordítják (átlag 4685 forint/hó), 14 százaléka megy el ételmiszerre, s további 15 százalék jut a szórakozásra (kb. 2509 forint). Ugyanakkor nem költ mindenki mindenre. Szórakozásra (mozi, diszkó, koncert, színház) a tanulók 80 százaléka költ, ételmiszerre, ruhára, könyvekre, újságokra, szépségápolásra a kérdezettek 60-69 százaléka. A tanulók közel fele áldoz rendszeresen kazettára, CD-re, költ élvezeti cikkekre, s kevesebb mint 35 százalék azok aránya akik sportra költenek.

Ha összesítjük a tanulók kiadásait, megbecsülhetővé válik a korosztály egy éves összköltése. A Székesfehérváron tanuló középiskolás diákok - durva becsléssel - éves szinten több mint 1.5 milliárd forintot költenek el egy évben. A legtöbb pénz (kb. 550 millió Ft.) ruhákra megy el, s ez az adat érezteti a divat diktáló hatását. 200 millió forintnál többet költenek a tanulók egy évben szórakozásra, ételmiszeripari termékek és élvezeti cikkek vásárlására is.

A kilencvenes évek végére megindult a generációs korszakváltás folyamata, azok a tanulók akik a kilencvenes évek elején kezdték iskolai pályafutásukat már teljes mértékben a megváltozott gazdasági és társadalmi környezetre szocializálódnak. A piacutató szakemberek szóhasználatával Y-generációnak jelölt korosztály nemcsak fogyasztói szokásaiban más, hanem az új technikai eszközökhöz való viszonyulásaiban és életmódjában is eltér szüleitől. Ez a megváltozott szemlélet szükséges előfeltétele az információs társadalom kiépülésének.

A megkérdezett diákok 71 százaléka külön, saját szobában lakik otthon (további 24 százaléka a testvérével lakik közös szobában), amelyben sokaknál saját hifi, TV is található. A megkérdezett diákok 44 százalékának van saját tévéje, további 19 százalékuknak csak a testvérével kell osztozkodnia rajta. Saját vagy testvérével közösen használt számítógéppel a megkérdezett diákok 44 százaléka rendelkezik Székesfehérváron, míg a nálunk nagyon gyorsan elterjedt mobiltelefon a fiúk 21, a lányoknak pedig 17 százaléka birtokolja. A

leggyorsabb és egyik legmodernebb kommunikációs csatorna az internet, illetve az elektronikus levelezés. A megkérdezett középiskolások 22 százalékának van saját e-mail címe, s az összes tanuló 18 százaléka legalább heti rendszerességgel használja is (a saját e-mail címmel rendelkezők 11 százaléka minden nap, további 52 százalékuk minden héten küld vagy fogad e-mailt). A fogyasztói szokásokhoz, pénzforgalomhoz kapcsolódó jellemző, hogy átlagosan a tanulók negyedének, 22 százalékának önálló bankkártyája is van.

14. SZAKÉRTŐI ÉS KÉPVISELŐI VÉLEMÉNYEK

A kutatási program során az ifjúsági ügyekben leginkább érintett önkormányzati képviselők, bizottsági szakértők és diákönkormányzati vezetők véleményét egy külön önkitalós kérdőív segítségével gyűjtöttük be. A rövid kérdőívre 26 érintett válaszolt. Ennek megfelelően a bemutatott képviselői és szakértői vélemények csupán jelzésértékűek, de a hangsúlyokat mindenképpen jelzik.

Elsőként a város általános problémáiról tudakoltuk a szakértőket. Nyitott kérdésben kérdeztünk rá a város legfontosabb gazdasági és társadalmi problémáira. Ez alapján - nem meglepő módon a legtöbben - a forráshiányt jelölték meg, mint legfontosabb gazdasági problémát, míg a társadalmi dimenzióban a szegénység és a lakáshelyzet kapta a legtöbb említést, de felmerült a kábítószer, a lokálpatriotizmus hiánya és a kultúralt szórakozási lehetőségek kérdése is.

Összességében a válaszolóknak felsorolt 10 különböző problématerület közül a fiatalok helyzetét tekintik a legsúlyosabb problémának, százfokú skálán 80 pont az index értéke, de 70 feletti magas pontszámot kapott a lakásproblémák és a bűnözés terjedésének kérdése is. Közepesen súlyos problématerület a környezeti kérdéseket, a hajléktalanok ügye, a nyugdíjasok helyzete, a munkanélküliség, s legalacsonyabb problémaindexeket a parkok, zöld területek, a tömegközlekedés és a parkolási helyzet kapta.

A megkérdezett szakértők, képviselők véleménye szerint az önkormányzat ez elmúlt évben az egyházak támogatására (+42 pont) a kisebbségekre (+29) és a hivatal működésére (+26 pont) költött többet az elfogadhatónál. Kultúrára, közműfejlesztésre, a civil szervezetek támogatására, lakásépítésre, felújításra és a fiatalok támogatására, lakásprogramra, munkahely teremtésre inkább kevesebbet (-27-44 pont), az oktatási és egészségügyi intézményekre, útépitésre valamint a fiatalokra pedig egyértelműen kevesebbet költött az önkormányzat az elmúlt évben, mint amennyire szükséges lenne. A felsorolásból ki kell emelni a fiatalok -73 pontos mérleg-index értékét, ami egyértelmű (ön)kritikát takar.

Mindezek után nem véletlen, hogy megkérdezettek egyöntetűen úgy vélekednek, hogy az önkormányzatnak a jövőben kiemelten kell foglalkoznia az ifjúsági problémákkal. Az ifjúsági problémák megközelítésekor a legelső tisztázandó kérdés, hogy ki tartozik az ifjúság kategóriájába.

Az ifjúság életkori alapon való meghatározása nem egyértelmű, s ez a megosztottság jellemzi a válaszolóinkat is. A kérdezettek közül a legtöbben (13 fő) az ifjúságkutatók által alkalmazott 14-29 éves korosztályra tekintenek úgy, mint fiatalokra, az ifjúsági koncepcióban őket kell megcélozni, de többen (4-4 fő) kiterjesztenék a koncepcióban deklarált ifjúság fogalmát a 14 éven aluli gyermekekre is, illetve azokra, akikre a környezetük úgy tekint, mint fiatalra.

A megkérdezett képviselők és szakértők megosztottak abban is, hogy mennyire ismerik az önkormányzatnál az itt élő fiatalok problémáit. A megkérdezett 26 szakértőből 13 úgy véli, hogy csak egy kicsit, ellenben 11-en úgy gondolják, nagyrészt ismerik az önkormányzati szakemberek, hogy mit szeretnének az itt élő fiatalok. Érdeemes visszaemlékezni a fiatalok negatív ítéletére e tekintetben. Arra a kérdésre, mely szerint mennyire veszik figyelembe a fiatalok igényeit a döntésekben a képviselők, negatív ítélet született. Százfokú skálán az egyetértés mértéke csupán 37 pontos átlagot mutat, a többség szerint csupán egy kicsit vagy egyáltalán nem veszik figyelembe a fiatalok érdekeit. Ez egybecseng a korosztályi véleményekkel is.

Az elmúlt évekhez viszonyítva pozitív változás történt, a véleményt nyilvánító szakértők kétharmada úgy gondolja, hogy egy kicsivel nagyobb mértéken igyekszik az önkormányzat megismerni a fiatalok igényeit, s csupán egyharmaduk véli úgy, hogy ebben a kérdésben nem történt változás.

Az egyes ifjúsági területeken bekövetkezett változások megítélését részleteiben is vizsgáltuk. Ezek alapján megerősítést nyert, hogy a legnagyobb kihívást a fiatalok egészségi helyzetének javítása, valamint a lakáshoz juttatásuk jelenti, ezeken a területeken 1990 óta határozottan romlott a helyzet, de a véleményt formálók szerint csökkentek az ifjúsági sportolási lehetőségek is. Az oktatás színvonalában és a pályakezdők munkához való jutásának kérdésében nem látnak változást az elmúlt 10 év tekintetében, míg az ifjúsági érdekérvényesítés lehetősége és a diákönkormányzatok működése kis mértékben javult, a szórakozási lehetőségek és a gyermek és ifjúságvédelem helyzete pedig határozottan javult az utóbbi években - a képviselők és a bizottsági szakértők szerint.

Mindent összevetve határozottan állítják a képviselők és a szakértők, hogy székesfehérvári fiatalok helyzete a régió belül más településekhez képest jobb. Ebben

természetesen szerepük van az ifjúsági ügyekben érintett szakembereknek is. A szakemberek (pedagógusok, orvosok, tanácsadók, képviselők) munkáját általában közepesre minősítették a kérdőívet kitöltők. Az ifjúsági ügyekben érintett szakemberek közül a pedagógusokkal a legelégedettebbek, iskolai osztályzatokkal kifejezve 3.4-re értékelték munkájukat, őket követik az ifjúsági tanácsadók és a családsegítők (3.1). Az ifjúságorvosok már hármast alatti osztályzatot kaptak (2.9), csakúgy mint a szociális munkások és a művelődésszervezők (2.8). A legrosszabb osztályzatot - önkritikusan - az önkormányzati képviselők kapták (2.5).

Az ifjúsági koncepcióból fakadó feladatok végrehajtásában széles társadalmi összefogásnak kell érvényesülnie. Ugyanakkor az egyes intézményeknek, szervezeteknek, csoportoknak nem biztos, hogy egyforma szerepet kell szánni.

Konszenzus van abban, hogy az önkormányzatnak részt kell vállalnia az ifjúsági problémák megoldásában. Ehhez természetesen meg kell találni az önkormányzaton belül a legmegfelelőbb szervezeti formát. A többség a leghatékonyabb megoldásnak a bizottságok közötti ifjúsági koordinációs tanács felállítását tartja, de az önálló ifjúsági bizottságot is javasolják néhányan. Az ifjúsági tanácsnok kinevezése vagy a bizottságon belüli ifjúsági albizottság elutasított megoldási mód.

Az önkormányzat több, igen fontos, ifjúságot érintő döntés meghozatalára készül. A kérdőívben kíváncsiak voltunk arra, hogy a válaszoló képviselők és külső szakértők melyik döntés meghozatalát mennyire tartják időszerűnek, szükségesnek. A legfontosabb feladat a hosszú távú ifjúsági stratégiai terv megalkotása és elfogadása, százfokú skálán kifejezve 83 pont a szükségessége. Legalább ilyen fontos az ifjúságsegítő intézmények közötti koordináció megteremtése és egy ifjúsági drogprevenciós program elindítása is. A stratégiai terv megalkotása és a fejlesztési programok elindítása nem nélkülözheti a reális helyzetkép megalkotását, érthető, hogy a városi ifjúságkutatás lebonyolításának szükségességét 77 pontra értékelték a válaszolók. Az ifjúsági érdekegyeztető fórum, kerekasztal összehívása is 70 pont feletti indexet kapott. Az ifjúsági fejlesztési programok, ifjúsági célok megvalósításához szükséges önkormányzati forrás biztosítása, a költségvetésen belüli ifjúsági alap, az ifjúsági szervezetek támogatása és az önálló ifjúsági közalapítvány szükségessége 61-67 pont. A feladatok rangsorát az önkormányzaton belüli intézmények kialakítása zárja, az önálló ifjúsági bizottság kialakításában, az ifjúsági tanácsnok és a főállású ifjúsági referens alkalmazásának szükségességében már bizonytalanabbak a szakértők, megoszlanak a vélemények.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a megkérdezett válaszadók mit várnak az ifjúsági koncepciótól. A legtöbben úgy foglaltak állást, hogy a koncepciót végrehajtható cselekvési tervnek is ki kell egészítenie, megoldási javaslatokat is kell tartalmaznia, mert csak így érheti

el célját. Fontos elvárás az ifjúsági koncepcióval szemben hogy tegye lehetővé az érintettek együttműködését, illetve tartalmazzon olyan garanciákat, amelyek lehetővé teszik a fejlesztési programok folyamatos ellenőrzését, a fiatalok életének, problémáinak nyomon követését.

A megkérdezett szakértők és képviselők között teljes az egyetértés abban, hogy a város fiataljainak problémáit csak széles társadalmi összefogással lehet megoldani, s a fiatalokat a róluk szóló döntésekbe és a koncepció végrehajtásába egyaránt be kell vonni.

15. FÓKUSZCSOPORTOS PROBLÉMAFELTÁRÁS

A kutatási program harmadik fázisban 2000 májusában fókuszcsoporthoz tartozó interjú keretében az ifjúsággal foglalkozó szakemberek véleménye alapján kerültek feltárára az ifjúsági problémák. A nominális csoportmódszer során arra az indítókérdésre, hogy milyen ifjúsági problémákkal találkoztak a meghívott szakemberek eddigi munkájuk során, 31 problémafelvetés érkezett.

A fókuszcsoporthoz tartozó elhangzott, hogy a fiatalok körében - részben makrotársadalmi okokból, részben divatirányzatként - terjednek az erőszakos magatartásformák. A humányszolgáltató szakemberek tapasztalata szerint az utóbbi időben jelentősen megnőtt a magatartási és tanulmányi problémákkal küzdő gyerekek száma is. Speciális ifjúsági probléma, hogy több családban a devianciát közvetlenül szocializálják a gyermekek. Ezekon kívül ebben a témakörben esett szó arról is, hogy a nagy gondot okoz nem családban élő fiataloknak a normális társadalmi közegbe való beilleszkedés, s ha ez nem sikerül, gyakran devianciához illetve öndestruktív magatartásforma kialakulásához is vezethet. A jogszerűtlen cselekedeteken túl növeli a deviáns viselkedések fiatalok közötti arányát a téves jogalkalmazást, a törvényi kiskapuk használatát mutató felnőtt minta is.

Egészségkárosító tevékenységekről a kérdezett szakértőknek szintén van tudomásuk, a legsúlyosabb problémának e téren a fiatalok alkoholfogyasztását és a növekvő drogfogyasztást tartják. Az egészségkárosításnak alapvetően szülői és kortárs csoportbeli mintája van, de tagadhatatlan hogy a reklámoknak és a rejtett szocializációs csatornáknak (pl. dohányzó rajzfilmfigura) is jelentős a befolyásuk. Az alkoholfogyasztással kapcsolatosan probléma, hogy a fiatalok között nő a tömény szeszes italok fogyasztása, ugyanakkor senki sem tanítja meg őket a kulturált, szociális ivás szabályaira. A felnőttek felelőtlenségét tükrözi, hogy a gyerekeket is kiszolgálják alkohollal a kocsikban, boltokban s előfordul, hogy a szülők maguk is kínálják a kicsiket. Külön kiemelték a fókuszcsoporthoz tartozó résztvevő szakemberek, hogy problémás a szenvedélybetegek egészségügyi rehabilitációja és

foglalkoztatása illetve a drogfüggő fiatalok terápiája. Szükség lenne a városban a fiatalok rehabilitációját ellátó elkülönült intézményre, s a prevenciós munka hatékonyságának növelésére, melyben kulcsszerepet kell szánni az alternatívák bemutatásának.

A fiatalok szabadidő eltöltési szokásaira a passzív tevékenységek a jellemzőek, elsősorban a TV, a videó és mostanában a számítógépes játékok, az internet. A résztvevők egybehangzó véleménye szerint a fiatalok túl sok időt töltenek a képernyő előtt. Ugyanakkor a kulturális intézményrendszer anyagi és erkölcsi válsága jelentősen nehezíti a kulturális szakemberek munkáját. Mivel a fiatalok elkerülik az intézményes programok többségét, nem szabad csak a művelődési házaktól elvárni, hogy segítse a fiatalok szabadidő eltöltését. Az ifjúsági programok helyi szervezésénél azt is figyelembe kell venni, hogy a családi közös szabadidő jelentősen csökkent, számos családnál teljesen el is tűnt, s továbbra is minden nyáron foglalkozni kell a "kulcsos gyerekek" ügyével. Az ifjúsági programok szervezését az is bonyolítja, hogy az érintett fiatalok bevonása nélkül nehéz pontosan eltalálni az igényeket, ugyanakkor a bevonási kísérleteket a fiatalok elhárítják, közömbösek. E problémára érdemi megoldást hozhatnak az önszerveződő ifjúsági körök, közösségek, klubok kortárs csoportbeli vezetőinek megnyerése. A szabadidő eltöltés szempontjából vannak a városban sikeres kezdeményezések - elsősorban a civil szektorban. Ebben a tárgykörben került elő az ifjúsági turizmussal kapcsolatos problémakör, mely hatékony információáramlással és a meglévő táborhelyek jobb kihasználásával aktívan hozzájárulhat a fiatalok szabadidő-kultúrájának fejlesztéséhez.

Sok iskolában kitöltetlen keret a diákönkormányzat intézménye. A társadalomban a civil/állampolgári technikák ismerete terjedőben van, de az iskola világa (a pedagógus társadalommal együtt) ebben jelentősen lemaradt. Ugyanakkor azt várják a diákönkormányzatoktól, hogy szerezzen érvényt a diákok jogainak. A megfelelő technikák, fogadókészség és a jogok ismerete nélkül azonban szinte lehetetlen. Külön gondot jelent a már megismert technikák "élővé tétele", s ehhez mindenképpen szükséges a diákok kudarcűrő, konfliktuskezelő, problémamegoldó és akaratérvényesítő képességének fejlesztése. Mindeközben ne felejtjük el, hogy a diákjogok speciális szerkezetűek, érvényre jutásuk gyakran a "felnőttek" világától függ. A diákönkormányzatok munkáját és egyben a diákjogok érvényesítését igen megnehezíti az a helyzet, hogy az érdekvédelmet azzal a hatalommal szemben kell kifejteni, amelyik elköveti az érdek- vagy jogsérelmet, s egyben ez az a hatalom, amelyik a jogorvoslatot gyakorolja az iskola falain belül. Ezt csak fokozza az a tény, hogy az iskolai házirendek többsége tartalmaz olyan passzusokat, melyek jogszabályba ütköznek, s az önkormányzat jelenleg nem ellenőrzi a házirendek törvényességét.

Az utóbbi években bekövetkezett értékrendi változás gyakran eredményez konfliktusokat a segítő szakemberek és a fiatalok között, a megváltozott szemletű tanulók nem fogadják el se a sikertelen szülői mintát, sem a pedagógusok által közvetített értékeket. A humánszolgáltató szakemberek szerint a fiatalok által vallott értékek általában nem közvetlen családi modellből erednek, hanem inkább a médián keresztül szocializálódnak. A célok hiánya is ebbe a kategóriába tartozik. A fiatalokat nap mint nap érő ingeráradatban nehéz kiválasztaniuk a célokat, és sok esetben a cél főleg anyagivá válik és tárgyiasul. A példaképekkel is baj van, a fiataloknak nehéz hiteles embereket találni, s az elektronikus és a virtuális média is csak nehezíti ezt. Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a gyermek viselkedése a társadalom tükörképe, s az ifjúsági értékrendi változás elsődleges forrása maga a társadalom. Az értékrendi változás egyik következménye a városban igen gyorsan elterjedt “plázázás” is.

A megváltozott vagy válságban lévő értékrendi struktúra velejárója az attitűdök megváltozása. Jellemző folyamatok a tolerancia csökkenése és az empátiás készség háttérbe szorulása. Növekszik az önzés, a befeléfordulás, csökken az egymáshoz való kötöttség, s a legutóbbi választásokon való részvételi arány is jelzi, hogy mindez jelentős mértékű politikai/közéleti közönnyel is párosul.

Egy település életét nem lehet függetleníteni az általános gazdasági-környezettől, melyek jelentősen meghatározzák a fiatalok egzisztenciális helyzetét. A makrotársadalmi problémák háromféleképpen jelentkezhetnek a vizsgált ifjúsági területen: munkaügyi kérdésként, lakásproblémaként és generációs konfliktusként. Ezek olyan - az egész helyi társadalmat sújtó - problémák, amelyek megoldását elsősorban az önkormányzatoktól várják a lakosok, ugyanakkor legfeljebb ezen problémák enyhítésére vállalkozhatnak, felszámolására nem. A társadalmi-gazdasági erőtér problémacsoportjában a legnagyobb témakör a munka világa és a megélhetéshez szükséges anyagiak előteremtésének kérdése. Köztudomású, hogy a fiatalok a munkaerőpiacra jutás kérdésében hátrányos helyzetből indulnak. A városban telepedett multinacionális vállalatok a képzetlen fiatalok tömegére tart igényt, s nemcsak a kevésbé piacosítható szakmunkás végzettséggel rendelkezők vannak nehéz helyzetben, hanem a “túlképzett” fiatalok is, akik nem tudnak a képzettségüknek megfelelő szintű munkát találni a városban, így a fővárosba települnek át. Speciális munkaügyi és szociális probléma a sérült fiatalok foglalkoztatása. Ezekben túlmenően a fiatalok és a tanulók egzisztenciális helyzetével kapcsolatos szakértői hozzászólásokban felmerült egy jól működő városi ösztöndíj rendszer kiépítésének a szükségessége.

Külön problémakategóriába rendeződnek az ifjúsággal hivatásszerűen foglalkozó

szakemberek, az ifjúsági szakma problémái, a humánszolgáltató rendszer hiányosságai. A szakma egyik legnagyobb problémája a krónikus pénzhiány, mely számos intervenció projektet lehetetlenít el, de elmarad a szakma anyagi és erkölcsi megbecsülése is. Az ifjúságsegítő szakma nem csak anyagi, hanem humán erőforrás problémákkal is küszködik, de a rendszer hiányosságai között kell megemlíteni a közösségi helyek hiányát is. A szakma - és egyben az intézményrendszer - egyik legnagyobb gondja, hogy vannak olyan fiatalok pl. a lakótelepeken, akiket a segítő, támogató rendszer egyik eleme sem ér el. A városban lévő ifjúsági humánszolgáltató szakemberek között javítani kell az információ áramlást, szükséges, hogy a hiteles és naprakész információhoz - köztük a fiatalok állapotára vonatkozó mérési, megfigyelési vagy kutatási adatokhoz - rendszeresen hozzájussanak.

A kutatás szempontjából fontos tudnunk azt, hogy a fókuszcsoport résztvevői által felvetett ifjúsági problémák közül melyeket érzik legfontosabbnak a fiatalokkal foglalkozó szakértők. A legfontosabbnak vélt probléma a fiatalok szempontjából az egzisztenciális problémák csoportja. Második helyre az érdekérvényesítés került. Az önkormányzat szempontjából ezzel szemben a legfontosabb ifjúsági probléma a fiatalok problémáiban segíteni hivatott intézményrendszer hiányosságai, a fiatalok egzisztenciális gondjai csak a második helyre sorolódtak. Az értékrendi és attitűdbeli kérdésekkel az önkormányzat nemigen tud mit kezdeni, ennek megfelelően ezek a problémakategóriák ebben a dimenzióban leghátul szerepelnek. Az ifjúságsegítő szakma szempontjából az ifjúsági szabadidő eltöltési problémák a legfontosabbak, majd a deviancia következik.

16. ZÁRSZÓ

Az ifjúsági problémák kezelése során nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a feltárt jellegzetességeknek, ifjúságot érintő kérdéseknek szinte mindig van egy tágabb kontextusa, gyakran a korosztálytól független problémaként hatékonyabban lehet kezelni azokat. Azt is érdemes szem előtt tartani, hogy a szakpolitikák középpontjában általában egy társadalmi probléma áll és nem egy heterogén társadalmi csoport.

Az ifjúságkutatás során feltárt jelenségekre, tendenciákra valamilyen módon reagálni fog az önkormányzat. Ez azonban nem azt jelenti, hogy ezeket a problémákat kizárólag az önkormányzatnak kell megoldania (hiszen sok olyan kérdés felmerült, amelynek megválaszolására nincs is kompetenciája), hanem inkább azt, hogy az önkormányzatnak intézményeivel, a helyi társadalommal és azok civil szervezeteivel együttműködve kell válaszokat keresnie. Egy ilyen válasz lehet az ifjúsági stratégia elkészítése.

A stratégia a szükségletek, a feladatok, a megoldási módozatok számbavétele, továbbá olyan döntéshozatali elvek, irányok meghatározása, amely megvalósulása során a meglévő értékek megőrizhetők, a hiányosságok pótolhatók és az adott területen a plurális fejlődési tendenciák továbbra is biztosíthatók.